

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА: ВІД ПРАВОВИХ НОРМ ДО ДІЇ

Міжнародне гуманітарне право (МГП), яке також називають «правом війни» або «правом збройних конфліктів», встановлює детальні норми, які з гуманітарних міркувань спрямовані на обмеження наслідків збройних конфліктів. Воно захищає осіб, які не беруть або припинили брати участь у бойових діях, і встановлює обмеження на засоби і методи ведення війни. МГП – це універсальний збір норм. Воно складається з міжнародних договорів і звичаєвих норм, які спеціально призначені для вирішення гуманітарних проблем, що виникають безпосередньо в результаті збройних конфліктів, як міжнародного, так і неміжнародного характеру. Основними міжнародними договорами в цій галузі є Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 та 2005 років. Женевські конвенції були прийняті всіма державами, а кількість держав, які погоджуються з Додатковими протоколами, – зростає. Ці основні документи доповнюються різними іншими міжнародними договорами. Стати учасником цих угод – це лише перший крок, але він життєво важливий. Щоб привести це право в дію – імплементувати правила, які містять ці документи, – потрібні додаткові заходи.

ЩО ТАКЕ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ?

Термін «імплементация» охоплює всі заходи, які мають бути вжиті для забезпечення повного дотримання норм МГП. Недостатньо застосовувати ці норми тоді, коли бойові дії вже розпочались. Існують заходи, які повинні вживатися як у мирний час, так і під час війни. Ці заходи покликані забезпечити:

- ознайомлення з нормами МГП як цивільного населення, так і військовослужбовців;
- наявність відповідних структур, адміністративних заходів та персоналу, необхідних для дотримання права;
- забезпечення застосування норм МГП;
- запобігання порушенням МГП і, у разі їх вчинення, покарання порушників.

ХТО МАЄ ЗАЙМАТИСЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЄЮ МГП?

Обов'язок щодо імплементации МГП є передусім обов'язком держав, які однозначно зобов'язані вживати низку правових і практичних заходів для забезпечення повного дотримання цих норм. Ці заходи можуть бути вжиті одним або кількома урядовими міністерствами, законодавчим органом, судами, збройними силами чи іншими державними відомствами.

Також у цьому процесі можуть брати участь професійні та освітні інституції, а також національне товариство Червоного Хреста чи Червоного Півмісяця або інші громадські організації.

Термін «імплементация» охоплює всі заходи, які мають бути вжиті для забезпечення повного дотримання норм МГП.

На міжнародному рівні також вживаються заходи для боротьби з серйозними порушеннями МГП. Створено Міжнародну комісію зі встановлення фактів, і державам пропонується користуватися її послугами. Створені Міжнародні кримінальні трибунали та інші спеціальні суди для розгляду серйозних порушень, вчинених у конкретних умовах збройного конфлікту. Римським статутем 1998 року був створений постійний міжнародний кримінальний суд з юрисдикцією щодо найтяжчих злочинів.

Однак саме держави продовжують нести основну відповідальність за повну імплементацию права; вони також повинні вживати відповідних заходів на національному рівні, включно з впровадженням судового переслідування та покарання винних у вчиненні серйозних порушень МГП.

Обов'язок щодо імплементации МГП є передусім обов'язком держав...

ЩО ПОТРІБНО ЗРОБИТИ?

Женевські Конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них вимагають вжиття багатьох заходів. Серед найважливіших, зокрема:

1. забезпечення перекладу текстів Конвенцій та Додаткових протоколів державною(ими) мовою(ами) та надання іншим Високим Договірним Сторонам офіційних перекладів та будь-яких законів і підзаконних актів, прийнятих для забезпечення їх імплементации;
2. якомога ширше ознайомлення з ними як військовослужбовців, так і населення загалом;
3. запобігати будь-яким порушенням та прийняти кримінальне законодавство, необхідне для покарання винних у вчиненні порушень, які вважаються найбільш серйозними; їх називають «грубі порушення» і вони вважаються воєнними злочинами;
4. забезпечення заходів щодо належного визначення, позначення та захисту від ушкоджень осіб та об'єктів, що знаходяться під спеціальним захистом;
5. вжиття заходів для запобігання неправомірному використанню емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, а також інших емблем та знаків, захист яких передбачений Конвенціями та Додатковими протоколами;
6. забезпечення судових та інших основоположних гарантій для осіб, які перебувають під захистом, під час збройного конфлікту;
7. набір та навчання персоналу, що спеціалізується в галузі МГП, з метою забезпечення застосування Конвенцій і Протоколів, зокрема, забезпечення наявності юридичних радників у збройних силах;
8. забезпечення створення та/або регулювання діяльності:
 - національних товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця та інших товариств із надання добровільної допомоги;
 - організацій цивільної оборони;
 - національних інформаційних бюро;

9. обирати місця розміщення військових об'єктів з урахуванням вимог МГП, а також враховувати МГП під час навчання, розробки, придбання та прийняття на озброєння нових видів озброєння, засобів і методів ведення війни;
10. передбачити можливість створення госпітальних зон, нейтралізованих зон та демілітаризованих зон.

Положення міжнародних договорів, які можуть вимагати цих заходів чи фактично вимагають їх, вказані у таблиці нижче.

Інші міжнародні договори, пов'язані з МГП, також вимагають від держав-учасниць вжиття певних заходів імплементації.

Деякі з цих заходів вимагають прийняття відповідних законів та підзаконних актів, інші передбачають розробку навчальних програм, набір та/або навчання персоналу, підготовку ідентифікаційних карток (посвідчень) та інших документів, створення спеціальних структур, планування та введення відповідних адміністративних процедур.

Усі ці заходи мають величезне значення для забезпечення ефективної імплементації Женевських конвенцій та Додаткових протоколів до них, а також інших відповідних міжнародних документів та звичаєвого МГП.

ЯК ЦЕ ЗРОБИТИ?

Оцінювання чинного законодавства з метою виявлення прогалин, пов'язаних із зобов'язаннями, що випливають з актів МГП, ретельне планування та регулярні консультації між різними державними установами, збройними силами, силами безпеки та громадянським суспільством мають вирішальне значення для забезпечення повної імплементації МГП.

Для сприяння імплементації МГП та координації діяльності в цій сфері багато держав створили експертні групи, які часто називаються національним комітетом або комісією з питань МГП. Вони складаються

з представників урядових міністерств, інших державних установ, національних організацій, професійних організацій та інших осіб, які мають обов'язки або професійні знання та досвід у сфері МГП та його імплементації. У багатьох випадках ці структури діють як міжвідомчий та багатопрофільний дорадчий орган з питань МГП для політичних і військових органів влади та осіб, які приймають рішення².

У деяких країнах національне товариство Червоного Хреста та Червоного Півмісяця також може запропонувати допомогу в таких галузях, як імплементація МГП та сприяння поширенню знань про нього.

Багато держав створили експертну групу, яка часто називається національним комітетом або комісією з питань МГП, для сприяння імплементації МГП та координації діяльності у цій сфері.

На прохання держав Міжнародний Комітет Червоного Хреста через свою Консультативну службу з питань МГП надає консультації та допомагає їм у приєднанні до відповідних міжнародних документів чи їх ратифікації, а також у їх імплементації на національному рівні. До Консультативної служби можна звернутися через найближчу Делегацію МКЧХ або за адресою, що наведена нижче.

Консультативна служба з питань МГП
Міжнародний Комітет Червоного Хреста
19, avenue de la Paix,
1202, Женева,
Швейцарія
Тел.: +41 22 734 60 01
Факс: +41 22 733 20 57
E-mail: GVA_advisoryservice@icrc.org

На прохання держав Міжнародний Комітет Червоного Хреста через свою Консультативну службу з питань МГП надає консультації та допомагає їм.

- 1 Докладніше про зобов'язання, що випливають з цих міжнародних договорів, див. відповідні технічні документи, включаючи інформаційні бюлетені щодо конкретних договорів, які можна знайти на сайті МКЧХ за посиланням: <https://www.icrc.org/en/war-and-law/ihl-domestic-law/national-committees>
- 2 Докладніше про національні комітети з питань МГП див. інформаційний бюлетень Консультативної служби МКЧХ під назвою «[Національні комітети з імплементації міжнародного гуманітарного права](#)».

Ключові статті Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів до них 1977 та 2005 років, які вимагають вжиття певних заходів щодо імплементації на національному рівні

	ЖЕНЕВСЬКІ КОНВЕНЦІЇ 1949 РОКУ				ДОДАТКОВІ ПРОТОКОЛИ 1977 РОКУ		ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ 2005 РОКУ
	Перша	Друга	Третя	Четверта	I	II	III
Переклад	48	49	41, 128	99, 145	84		
Поширення знань та навчання	47	48	41, 127	99, 144	80, 82-83, 87	19	17
ПОРУШЕННЯ							
Загальні положення	49-54	50-53	129-132	146-149	85-91		6
Воєнні злочини	49-50	50-51	129-130	146-147	11, 85-90		
Компенсація					91		
ЗАХИСТ							
Основоположні гарантії	3, 12	3, 12	3, 13-17	3, 27-34	11, 75-77	4-5, 7	
Судові й дисциплінарні гарантії; права ув'язнених та осіб, позбавлених свободи	3	3	3, 5, 17, 82-90, 95-108, 129	3, 5, 31-35, 43, 64-78, 99-100, 117-126	44-45, 75	6	
Медичний і духовний персонал	40, 41	42		20	15-16, 18	10, 12	2, 5
Медичний транспорт та обладнання	19, 36, 39, 42-43	22, 24-27, 38-39, 41, 43		18, 21-22	12, 18, 21-23	12	
Культурні цінності					53	16	
Небезпечні сили					56	15	
Ідентифікаційні картки	27, 40, 41, Додаток II	42, Додаток	17, Додаток IV	20	18, 66-67, 78-79	4-5, 7	
					Додатки I і II		
Картки-повідомлення про взяття в полон та інтернування			70, Додаток IV	106, Додаток III			
Використання/неправомірне використання емблем, знаків чи сигналів	44, 53-54	44-45			18, 37-38, 66, 85, Додаток I	12	2, 3, 4, 6
ЕКСПЕРТИ Й РАДНИКИ							
Кваліфікований персонал					6		
Юридичні радники					82		
ОРГАНІЗАЦІЇ							
Національні товариства	26			63	81	18	3
Цивільна оборона				63	61-67		
Інформаційні бюро			122-124	136-141			
Змішані медичні комісії			112, Додаток II				
ВІЙСЬКОВЕ ПЛАНУВАННЯ							
Озброєння/тактика					36		
Військові об'єкти					57-58		
ЗОНИ Й МІСЦЕВОСТІ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАХИСТОМ	23, Додаток I			14, 15	59-60, Додаток I		

МІСІЯ

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) є неупередженою, нейтральною та незалежною організацією, цілі й завдання якої мають виключно гуманітарний характер і полягають у тому, щоб захищати життя й гідність людей, які постраждали через збройні конфлікти та інші ситуації насильства, і надавати їм допомогу. Поширюючи та укріплюючи гуманітарне право й універсальні гуманітарні принципи, МКЧХ докладає усіх зусиль, щоб запобігти стражданням людей. МКЧХ був заснований у 1863 р. і стоїть біля витоків Женевських конвенцій та Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Він спрямовує та координує міжнародну діяльність Руху в збройних конфліктах та інших ситуаціях насильства.

- twitter.com/ICRC_ua
- facebook.com/ICRCUA
- t.me/ICRCinUkraine
- МКЧХ в Україні (icrc.org)

Міжнародний Комітет Червоного Хреста

19, avenue de la Paix
Женева, Швейцарія
Т +41 22 734 60 01
Е-mail: shop@icrc.org
© ICRC, September 2019
Українська версія підготовлена
Делегацією МКЧХ в Україні
Україна, м. Київ
вул. Велика Васильківська, 6-о
Т +38 (044) 392 32 10
Е-mail: kyi_kyiv@icrc.org
© МКЧХ, листопад 2022 р.

МКЧХ